

Kompromitterende selvavsløring

Av prost A. E. Hedem

Etter frigjøringen ble det fra regjeringsside gitt en i vårt gamle og høyt kultiverte rettssamfunn oppsiktsvekkende parole. Den lød således: «Ro omkring rettsoppgjøret». Det var ikke til å unngå at den mot nevnte bakgrunn måtte virke litt mistenkelig. For tar man i betraktning at Stortingets justiskomité under ledelse av en erfaren sorensskriver hadde uttalt om det lovverk som regjeringen Nygaardsvold hadde utferdiget, og som ble lagt til grunn for rettsoppgjøret, at det «i forma var lovgjeving, i røynda ei domarverksemd», og at «det bryt med gjeldende norsk rett og med prinsippet um likskap for loven», kan en vel forstå at det ikke bare kunne, men også måtte bli uro omkring rettsoppgjøret. Det het jo også om Landssvikforordningen: «Denne rettarbota vart ikkje kunngjord», og når nemnda ser på saka no, er ho kome til den meining at det hadde vore likso greidt for ettertida og for rettsoppgjøret i dag um straffe- og ansvarsparagrafene frå 15. desember 1944 hadde vore uskrivne.»

Senere har regjeringens konsulent i folkerettssaker uttalt at rettsprøven ble basert på «seierherrens justis», noe helt ukjent i norsk rettsliv.

tillegg hertil kan anføres at statsråd Nils Handal — nå fylkesmann — etter flere års erfaring som forsvarsminister og deltager i NATOs militære drøftelser var kommet med en meget aktuell erklæring, inntatt i Dagbladet 21. september 1960. Foranledningen hertil var at en offiser ved en artikkel i Militært Tidsskrift var gått inn for at det norske folk med en framtidig krig for øye burde søkes innstilt på en almen og total gerilja uten hen-

syn til at en sådan ville føre til økt fiendtlig terror mot sivilbefolkningen. I sin erklæring uttalte forsvarsministeren bl. a. følgende: «Væpnet motstand — spesielt i form av geriljavirksomhet og sabotasjehandling — er en ren militær oppgave. Slik virksomhet må skje i samsvar med pågående militære operasjoner og bare komme til utførelse etter ordre av den militære sjef som opererer i vedkommende operasjonsområde og i overensstemmelse med folkerettens regler for krigføring.»

Indirekte gav forsvarsministeren her en karakteristikk av Hjemmefronten og dens innsats i rettslig henseende. Hjemmefronten var ikke av militær karakter. Dens innsats realiserte seg i sabotasje og avvek derfor fra folkerettens regler for krigføring. Den betegnet et brudd på de forpliktelser den norske stat hadde påtatt seg ved ratifisering av Haagkonvensjonen av 1907, og på hva den hadde forpliktet den hjemmenværende befolkning på ved kunngjørelse i Norsk Lovtidende 1910. Hjemmefrontens medlemmer måtte derfor ordinært anses ugilde til å medvirke ved gjennomføringen av landssvikoppgjørets rettsprøver. Dette var tilfelle i dobbelt forstand for dem som også hadde medvirket ved istandbringelsen av regjeringens provisoriske anordninger. Særlig måtte lederen her komme i søkelyset. Dens medlemmer ble navngitt i Aftenposten 22. februar 1951.

Til orientering kan det være på sin plass i oversettelse å gjengi den forholdsordre som den engelske overgeneral, Alexander, utferdiget da Sicilia var blitt okkupert. Den lyder således: «Hver person på det besatte området skal prompte adlyde enhver ordre utstedt av meg el-

ler etter min bemyndigelse, og må avholde seg fra enhver fiendtlig handling mot troppene under min kommando eller til støtte for våre fiender, og fra enhver voldshandling tilsiktende å forstyrre offentlig orden på noen som helst måte.» (British Year Book of International Law 1944).

Den engelske overgeneral så således ingen plass for en hjemmefront med sabotasje som program. Han holdt seg til folkerettens bestemmelser, slik som forsvarsminister Handal har gjort det.

Så kom den kompromitterende avsløring på møtet i Nordisk Råd i Helsingfors i mars måned. Arbeiderpartiets parlamentariske fører, lagtingspresident Nils Hønsvald, framsatte der i forståelse med sin regjering forslag om å utsette behandlingen angående Norges tiltrædelse til Europadomstolen. Hans begrunnelse var at det ikke burde gis landssvikdømte personer adgang til å innanke sin sak for menneskerettighetsdomstolen. Som medlem av Nordisk Råds permanente nmannskomite hadde hr. Hønsvald i fjor gått inn for aktivt norsk medlemskap i denne domstol. Det kom derfor høyst uventet at han nå fravok sitt tidligere standpunkt, og ganske særlig må hans begrunnelse ha fått Rådets medlemmer og andre tilstedeværende til å spise ørene.

I følge Arbeiderbladet for 22. mars var konvensjonen om beskyttelse av menneskerettighetene blitt undertegnet i Roma 1950 av samtlige medlemmer av Europarådet, og med unntak av Frankrike var den blitt ratifisert av alle medlemstatene, således også av Norge. Blant de menneskerettigheter disse stater hadde forpliktet seg til å beskytte, var også retten til å få en sak behandlet av en uavhengig og upartisk domstol.

At det å fremme dette formål skulle møte innsigelse fra norsk hold, måtte selvsagt virke overraskende. Det hørte jo med til våre eldgamle demokratiske rettsprin-

sipper, og internasjonale domstoler var intet ukjent fenomen. Det nye var at den enkelte person skulle få adgang til å gjøre dette, og denne adgang var jo i samsvar med Europarådets program og tendens.

Dagbladets utsendte medarbeider skildrer virkningen således: «Det er ikke for meget sagt at uttalelsene fra Arbeiderpartiets parlamentariske fører i Nordisk Råd vakte oppmerksomhet. Både fra delegathold, fra eksperter og pressefolk fra de andre nordiske land ble det etter møtet diskutert om det norske landssvikoppgjør virkelig står så svakt at det ikke skulle tåle en prøve i menneskerettighetsdomstolen om det skulle bli anket inn for den.»

Det kan vel neppe være tvil om at disse eksperter bedømte tilfellet riktig. Regjeringen må, hvis hr. Hønsvald opptrådte i forståelse med den ha vært klar over at vårt etterkrigsoppgjør hverken formelt eller reelt kan godkjennes som rettsoppgjør. Det var et indrepolitisk oppgjør. Regjeringens forpliktelse etter landkrigsreglementets art. 43 til å holde fingrene borte fra lovgivningsfatet var ved dette blitt overtrådt. Ugildhetsprinsippet var ikke blitt respektert. Endog ordinær adgang til å anke var i visse tilfelle blitt opphevet, liksom Grunnlovens krav om likhet for loven faktisk var blitt tilsidesatt. Det er derfor ikke underlig at regjeringen har fryktet for å få landsvikoppgjøret behandlet i en «uavhengig og upartisk domstol». Det kan etter hendelsen i Helsingfors neppe være tvil om at regjeringen er seg landssvikoppgjørets politiske karakter og dets diskriminerende rettsprøver bevisst. Kanskje man burde ta seg stortingsmann, sorensskriver Stavangs gjentatte uttalelser i Stortinget at notam, at landssvikoppgjøret må bli tatt opp igjen til fornyet prøve. Mon det ikke ville være heldigere å gjøre dette her hjemme enn ved en rettsprøve i Europadomstolen?